

jaren waren hem voortdurend openbaringen ten deel gevallen. Niet Petrus, niet Jacobus, die Christus zelf is op wonderbare wijze zijn leermeester geweest. En zoo kwam toen eindelijk het oogenblik, waarop te Jeruzalem het accoord met Petrus en Johannes kon worden aangegaan (Jacobus was inmiddels onthoofd), zoo schreef Paulus, dat hij zelf tot de Heidenen zou gaan, en zij tot de besnijdenis (Gal. II : 9).

Dr. A. K.

„Heet adderbergst“.

Zij schepen hunne tong, als ene slang, heet adderbergst is onder hunne lippen. Sela. Psalm 140 : 4.

Denk u een glas met kristalhelder water. Doch nu wordt aan dit glas geschud, en op eens is alles troebel geworden, omdat er op den bodem van dat glas een donker beringsel lag. Zoo is uw hart. En zoo is het hart der volken. In het gewone leven alles liet dat uit uw hart opkomt, en niet minder op vrede doelend is het hart der volken. Maar komt er, gelijk nu, een schudding, een beroering in heel het volkerensamenstel, dan is 't op eenmaal met die vrede-ademende atmosfeer uit, dan wordt ook in het volkerenleven alles troebel, en komt ook uit het hart der volken naar boven, wat de Psalmist zoo kras en scherp niet alleen als adderbergst, maar als heet adderbergst verfoet.

Neem de moeite, al was het slechts om één tiende saam te lezen van wat in het halfjaar dat 't laatste verloop, in de Pers der oorlogvoerende landen, in hun parlementen, en op volksamenkomsten uit de pen en over de lippen kwam, en ge heeft bij de bitterheden die over en weer over de tong gingen. Het liep uit op een elander verfoeten en vervloeken. En het bitterste woord was meer dan nog eens niet bitter genoeg, om zijn haat en weerzin te luchten. Zoo ging het van natie tegen natie, zoo ging het tegen Vorsten en Staatslieden. Zelf heilig, nam men bij het volk, waar men als vijand tegenover stond, niet anders waar dan bedrog en schelmerij, leugen en verzinning, achterdocht en wantrouwen, en het scheen lucht aan de eigen stemming te geven, als men deze venijnige en scherpe stemming van zijn eigen hart niet enkel in smijdende, niets ontziende woorden bloot gaf, maar bovendien nog zijn antipathie in grievend spotbeeld en hoond afbeeldsel voor het publiek had opgehangen.

Men geloof bijna zijn eigen oogen niet. Niet meer dan enkele maanden liggen achter ons, toen diezelfde persorganen, diezelfde staatslieden en redenaars, diezelfde schrijvers en leiders, zoo vlak andersom, met de vriendelijkste betuigingen van vredelevendheid in elander tegemoet traden. Toen alles *couleur de rose*, zoals de Fransen zeggen, d.i. alles zachtgetint als de tint der rozen, en nu al wat toen lief heette en aantrok, boos, bitter en brutaal van den één tot den ander geworden. Applaus voor wie het giftigste woord wist te vlijmen. Wat giftig wordt, wordt als raket zet door heel de natie toegejuicht. Wie het kan zoals de demon het niet feller en giftiger zou kunnen, heeft de held van den dag. Zoo juist wat de Psalmist bedoelde toen hij klagend zong van die allen, die kwaad in hun hart bedenken, en alle dagen samenkomen om te oorlogen. Ja die zoo hun tong scherpden, dat ze slangen gelijken, en heet adderbergst onder hun lippen verbergen. Gif dat aansteekt, en ook de wederpartij even giftig doet uitvallen.

En waarom anders is het nu alsoo onder de volken, dan omdat het evenzo en niet anders is in ieders eigen hart?

Ook in ons gezinsleven, in ons verkeer, in onzen omgang uit zich gemeenlijk een vredelevende stemming. Er heerscht liefheid en vriendelijkheid in den omgang, en het water in het glas blijft helder en doorzichtig. Toch sluit dit niet uit, dat onze Catechismus u zeer ernstig de waarheid zegt, door u voor te houden, dat ge nochtans van nature geneigd zijt, om God en uw naaste te haten, ja, dat, al zijt ge wedergeboren en bekeerd, toch niet anders dan een klein beginnel van hoogere gehoorzaamheid u in toom houdt, en dat, breekt 't in u persoonlijk leven los, zoodat ge u gekrenkt, beledigd, gegriefd of in uw belangen benadeeld voelt, opeens die vrede ook in u verstoort, dat water uwer ziel geheel troebel kan worden, en zelfs, zoals David 't betuigt, heet adderbergst achter onze lippen kan aanzwellen.

Uw gewone vredelevendheid en zachtheid van stemming was daarom nog geen verzuining. Dat lieve en zachte hebt ge gemeend. En dat bleef dan ook den toon bij u aangeven, doch alleen zoolang het boze bezinsel in uw hart niet naar boven kwam en 't giftige in u ten onder bleef gehouden.

Maar zoo niet gaat ook in het gewone leven het slot er af, dat de boze man in u opkruip, of de deur open staat, en de straat oploopt, of het schijnt wel een demon te zijn die in u gehuisd heeft, zoo nietssparend en bitter als dan de één den ander pleegt te grieven, te wonden en in de ziel te snijden. Dat alles komt daarom niet voor de rechtbank. De overheid moet u daarin wel vrij spel laten. Maar een hooger Rechter beluistert elk woord, ziet elke vonk van bitterheid die uit uw oog spat. En Jezus drukt 't u met verduidelijkend ernst op 't hart, dat ge voor den hooger Rechter eens rekenschap zult hebben af te leggen van elk zondig woord dat ge den een tegen den ander gesproken hebt.

Dat bindt dan bij Gods kinderen wel ten deele het kwaad in, maar bant 't zelfs ook bij hen volstrekt nog niet geheel uit. En komt ge in den breeden wereldkring, dan vindt ge twee groepen ingeschoven. De één een ruwe groep, die scheldt, en als dit niet helpt, er op slaat, maar dan ook een andere, die de handen thuis houdt en met fluwel omwoelt en te veel fatsoen heeft om te schelden, maar die met veel fijner stift u nog veel geniepiger en giftiger schimpt en in de ziel vlijmt.

En het eind is, dat 't blijft als in Davids dagen: Heet adderbergst uit duivelse boosheid wordt door den een tegen den ander uitgespuwd.

Dat begint onder de jonge gasten op straat, dat gaat vaak zoo toe in huis, hof of keuken, dat plant zich voort op fabriek en werkplaats. Zoolang alles goed gaat, vrede, en o, zoo lief. Maar als 't boze hart opvliegt, is 't op eenmaal vlak anders. Met verschil van graad en maat, 't is zoo. Er zijn er die zich zelf beheerschen. Maar verreweg de meesten weten ook dit niet vol te houden. En als 't dan loobreekt, dan is 't bitterheid al wat te beluisteren valt. Zoo echt de slang die in den mensch opleeft.

Dit nu maakt, dat even boze bitterheid, als 't op lezen en dood gaat, ook bij heel een volk kan uitbreken. Ook onder de volken is de boze klier steeds waar te nemen. En barst ook die boze klier eindelijk open, dan is er geen keeren meer aan, en dan loopt men van twee, drie kanten tegelijk het oorlogsveld op. Zelf is men bitter, en door het gif dat men uitspuwt, maakt men ook de weifachtigen bitter. En zoo woedt en gilt 't dan tegen elkander in. Hartstocht heeft 't leven overmeesterd. Niet maar gif, maar echt addergif, en nog wel heet addergif begint in aller bloed te koken. En zoo komen dan die tragische, die bloedige tafereelen, die in West en Oost den bodem drenken met zoveel kostbaar menschelek bloed.

Er is dan ook maar één macht, die deze volksfurie temperen kan, en die één macht is Christus' Kerk.

Niet omdat het die Kerk is die zelve Vredesconferentie houdt. Die dat van haar vraagt, verlaagt haar hooge roeping.

Christus' Kerk is tot heel iets anders geroepen. Zij toch is het, die in het gewone leven dat boze bezinsel van het menschelek hart komt verfoeten. Zij is het, die u in uw Heiland de gezegende kracht doet vinden, om wat uw ziel vertroebelen wil, ten onder te houden. En zij is 't, die al dat demonisch bittere in uw gezinsleven, in uw omgeving, in uw wijze van verkeer met menschen, en in uw persoonlijk besef, komt onderdrukken, en zoo 't kan, 't bannen helpt uit uw hart.

Een hoort u Heiland is 't daarom aangedaan, zoo ook belijders van den Christus onder elkander dat boze adderbergst uitdragen. Verfoetlijk is 't, als ook in een Christelijk gezin de demon gelegenheid krijgt om te razen en te doen razen. Wat men soms zelfs in de Christelijke Pers te lezen krijgt, wat zelfs op kerkeraadsvergaderingen een enkel maal over de lippen kwam, het is alles Christus in het aangezicht slaan, gelijk de knecht van den Hoogepriester dat deed in het Sanhedrin.

Niemand's hart is uitgezonderd, ook het uwe niet. Het bezinsel ligt op den bodem van ieders innerlijk wezen. Maar het mag niet doorwerken. Jezus moet ook in u zelfbedwang kweken. En mag 't zoo in u huis en bij uw bureu wezen, en ten leste in ons menschelek hart den geest van heel uw volk verzachten en temmen, dan is het waarachtig Pacificisme aan het woord.

Dan zijt ge op den weg, die leidt naar duurzamen vrede.

Dr. A. K.

Amsterdam, 5 Maart 1915.

Naarmate de oorlogstoestand langer aanhoudt en dienstegevolge handel en nijverheid achteruit gaan en al zwaarder lasten ons volk worden opgelegd, zal bezuiniging steeds meer eisch worden.

Niet dat we daarom, ziende op andere landen, te klagen hebben. Het oorlogsevaar bleef nog door de genade Gods van ons afgewend. Van rechtstreeks gebrek aan levensmiddelen, zoals elders, is bij ons nog geen sprake. Geheel stil staat onze handel en nijverheid nog niet. Na de eerste paniek in Augustus van het vorig jaar, herstelde zich spoedig weer het credit. En hoe flauw de beurs ook zijn moge, de algemeene krach, dien men vreesde, wanneer de beurs weer geopend werd, bleef uit.

Maar hoe dankbaar we voor dit alles hebben te zijn, toch is de toekomst, zelfs indien we vrij blijven van den oorlog, verre van rooskleurig. De meest noodzakelijke levensmiddelen stijgen voortdurend in prijs, en wanneer de vexatoire maatregelen, waarmede de oorlogvoerende Mogendheden elkaar bedreigen, maar waaronder de neutrale Staten niet het minst te lijden hebben, doorgevoerd worden, zal dat nog veel erger worden. En daarbij komen de sterk verhoogde belastingen, die noodig zijn om de uitgaven van de mobilisatie te dekken, en die, wanneer de vrede niet vóór April geteekend wordt, waarop wel niemand meer hopen durft, nog belangrijker stijgen zullen en van menige beurs een geduchte aderslating zullen eischen. En daartegenover staat, dat tengevolge van den oorlogstoestand in het algemeen, wanneer men de landbouwende bevolking uitzondert, de inkomsten eer dalen dan stijgen, zoodat het mes aan beide kanten begint te snijden. Wie vroeger van zijn salaris of tractement ruim leven kon, zal nu moeten inkrimpen, al wat naar luxe zweemde, moeten afschaffen; en nog veel meer moeite zal het kosten, om de tering naar de nering te zetten, waar van weelde geen sprake was, en het inkomen juist toereikend was voor de noodige uitgaven van het gezin.

Bezuiniging zal dus eisch zijn voor ieder, en we vertrouwen, dat ons Christenvolk daarbij zelfs een goed voorbeeld aan onze andere staatsburgers zal geven. Moelijker is echter de vraag, waarop die bezuiniging zal moeten gevonden worden. Een wereldsch mensch heeft tal van vermaken en uitspattingen, die veel geld kosten en die zonder eenige schade achterwege kunnen gelaten worden. Maar een Christenvolk geeft voor dergelijke dingen gewoonlijk niet veel geld uit, en de uitgaven buiten zijn gezin geschieden meest voor allerlei Christelijke doeleinden, Kerk, Armen, Scholen, Stichtingen van barmhartigheid, Zending enz. Komt nu de nood aan den man, dan ligt de verzoeking voor de hand om juist op deze uitgaven te gaan inkrimpen. Zeker kan dit plicht wezen. In de eerste plaats heeft men te zorgen voor zijn eigen huisgenooten, leert ons de Schrift, en wie, om maar veel te kunnen geven aan allerlei Christelijke doeleinden, zijn vrouw en kinderen schade liet lijden, zoo zeker niet handelen naar Gods gebod. En evenzeer spreekt het wel vanzelf, dat wie vroeger, omdat hij een rijk inkomen had, mildelijk bijdroeg voor al deze Christelijke doeleinden, genoodzaakt kan worden, wanneer dit inkomen plotseling belangrijk daalde, om ook op deze bijdragen te korten of ze zelfs ten deele geheel in te houden. Van niemand mag geëischt worden, dat hij voor deze Christelijke doeleinden meer geeft, dan zijn inkomen hem veroorloven zou. Een vasten maatstaf hiervoor aan te geven

is natuurlijk onmogelijk; daarvoor verschillen de omstandigheden en behoeften te zeer. Wie een groot gezin heeft, of kinderen, wier opleiding veel geld kost, kan niet zooveel op zijn gezin bezuinigen als wie geen kinderen heeft of wiens kinderen zelf reeds geld verdienen. Hier heeft ieder in zijn eigen consciëntie voor God den Heere te onderzoeken, wat op de uitgaven aan zijn eigen gezin nog bezuinigd kan worden, voordat hij het snoelmes in deze giften en contributies voor Christelijke doeleinden zet.

Maar wel mag daarbij de ernstige raad worden gegeven om deze bezuiniging eerst in de laatste plaats toe te passen op wat men voor de Kerk en voor de Armen geeft. Wat deze dagen gemeend werd, dat in de Hervormde Kerk te Heerenveen het tractement van den predikant van f 1600 op f 1100 vermindert moest worden, omdat de inkomsten der Kerk zoo gedaald waren, is wel een schande voor een Kerk, waartoe zoovele rijken behooren. Gelukkig kwam in onze Kerken zulk een tractementsverlaging van den predikant nog niet voor. Eer werd ons van meer dan ene zijde bericht, dat de collecten voor de Kerk en de Armen dusver nog geen vermindering ondergingen. En zo' behoort het te blijven. Onze predikantstractementen, al zijn ze sinds de ernstige opwekking van de Amsterdamsche Synode over 't algemeen gestegen, staan toch nog volstrekt niet op peil. Op menige plaats verdient een Hoofd der School nog meer dan de predikant. Vergeet daarbij niet, dat de predikanten evenzeer lijden onder den druk der tijden, doordat ze meer hebben uit te geven voor de levensmiddelen en straks ook meer belasting zullen te betalen hebben. Er zouden ze dus recht hebben, waar de uitgaven stijgen, op verhoging van hun salaris, want de Kerk heeft beloofd te zorgen, dat ze zonder zorg van het Evangelie zouden kunnen leven. Maar ook waar van zulk een verhoging van salaris met het oog op de vermeerdering der uitgaven moeilijk sprake kan wezen, omdat menige gemeente daartoe thans reeds niet bij machte bleek, daar zorge men toch, dat althans de predikantstractementen niet dalen. Al wat men voor andere Christelijke doeleinden uitgeeft aan contributies is vrijwillige offerande, maar wat men voor de Kerk geeft, is kwijting van schuldten. Het is de gemeente, die den Dienaar beroepen heeft en hem zijn salaris heeft toegezegd, en aan die verplichting mag ze zich niet onttrekken.

Moet er daarom bezuinigd worden en kan dit niet gevonden worden door vermindering der uitgaven voor het gezin, dan gelde die bezuiniging eerst in de allerlaatste plaats de Kerk des Heeren. Ook hier geldt, dat gehoorzaamheid aan het bevel des Heeren, dat de arbeider van het Evangelie leven moet, beter is dan offeranden. Toch hopen we, dat het tot dit dilemma niet zal behoeven te komen. Door de ouderdomspensioenwet zijn onze diakonissen voor een groot deel ontslag geworden; de subsidie aan de bijzondere scholen maakt, dat ook voor dit Christelijke doel veel minder dan vroeger behoeft gegeven te worden. En wanneer men in eigen leven werkelijk bezuinigen wil, blijkt telkens op verrassende wijze, hoe menige uitgave, die men vroeger noodig keurde, toch metterdaad luxe was.

Oorlogswinst.

Naar Dr. Huismans in het *Frische Kerkblad* mededeelde, kwamen bij hem twee giften in voor de Vrije Universiteit van onbekende gever, een van f 100 en een f 50, onder het motto *oorlogswinst*.

Garne vestigen we op dit goede voorbeeld de aandacht. Gelijk men weet, staat de Vrije Universiteit voor een jaarlijks tekort van f 17.000, dat in de komende jaren een nog klimmen dan dalen zal. Natuurlijk is deze toestand op den duur onhoudbaar. Het beschikbare kapitaal van de Vrije Universiteit is zoo gering, dat wanneer het tot dekking van het tekort aangesproken moest worden, het als sneeuw voor de zon wegsmeeten zou.

Wat men dan ook meende, dat de Vrije Universiteit door de Coevorden-Adrianstichting met haar reussachtig kapitaal voor goed uit den brand gered was, is niets dan een vergissing. Volgens de bepalingen van den stichter moeten de inkomsten van het kapitaal in de eerste plaats gebruikt worden tot uitbreiding van de *medische* faculteit en in deze dan ook de eenige, die dusver van deze inkomsten profiteert. Maar voor de overige faculteiten geeft dit fonds niets, en het behoort wel geen betoog, dat het tekort van f 17.000 niet in de medische faculteit schuilt, die zichzelf genoegzaam bedruipen kan, maar juist in de andere faculteiten.

In het vorige jaar was dan ook in heel het land een krachtige actie op touw gezet, om de inkomsten der Vrije Universiteit te vermeerderen. Overal werden vergaderingen belegd; de correspondenten gingen op werving van nieuwe leden en contribuanten uit; en de oogst van deze actie begon reeds te rijpen.

Toen kwam de wereldoorlog, die ook Nederland in zoo moeilijke omstandigheden bracht, en onder den indruk van deze catastrofe stond de actie voor de Vrije Universiteit plotseling geheel stil.

Onverklaarbaar is dit niet. Waar de lasten aan alle kanten stijgen, is men al dankbaar, wanneer de contributies niet dalen, maar blijven, en durft men nauwelijks op verhoging aandringen.

Toch is de oorlogstoestand niet voor ieder een terugschrik geweest. Eer het tegendeel. Men spreekt zelfs van fabelachtige sommen, die in het vorige jaar na de oorlogsverklaring door sommige handelaren

verdiend zijn. En met name onze beeren hebben door de stijging van den prijs der levensmiddelen een zoet winstje gemaakt, die heusch niet zoo gering is.

We waardeeren het daarom, dat een tweetal broeders in Friesland van deze oorlogswinst zulk een ruime gift afzonderden voor de Vrije Universiteit.

Moge dit goede voorbeeld ook elders navolging vinden.

De Vrije Universiteit zal elke gave onder het motto *oorlogswinst* met groote dankbaarheid aanvaarden.

De Heer W. Hovy.

Met stillen weemoed in het hart stonden we weer bij een geopend graf, nu het God den Heere behaagde na een lang en smartelijk lijden onzen hooggeschatten broeder W. Hovy tot zich te nemen.

Een man van hooge wetenschap was de heer Hovy niet, evenmin als hem een leidersrol ten deel viel op politiek of kerkelijk terrein. En toch is hij een man geweest, wiens naam ieder kende, die de hoogachtung en liefde van ons Gereformeerde volk bezat en wiens heengaan met diepe smart is vernomen.

Nobel type van den handelman heeft de heer Hovy niet alleen op uitnemende wijze voor zijn personeel gezorgd en den stoot gegeven tot oprichting van onze Christelijke patroonsvereniging Boaz, maar tevens had hij, zoodat dat meermalen een kenmerk is geweest van onze Amsterdamsche kooplieden, ook een warm hart voor de wetenschap; niet het minst aan zijn financiëlen steun was de oprichting der Vrije Universiteit te danken, en jaren lang was hij haar trouwe en volijverige President-Directeur.

Rijk door God den Heere met middelen gezegend, was hij nooit karig wanneer het gold ander nood te lenigen. Geen Kerk of School, die tevergeefs bij hem aanklopte. En hoe menig hart denkt met stillen dank terug aan wat de heer Hovy met groote vrijgevigheid ook voor hem heeft gedaan.

Maar bovenal blijft zijn beeld voor ons staan als warm, innig Christen. Met eenvoudig kinderlijk geloof had hij zijn Heiland lief en schaamde zich nooit voor zijn geloof uit te komen. En ook de wereld kon dat in hem dragen, omdat men wist, dat het zoo echt gemeend en zoo waar was. Want die liefde voor zijn Heiland openbaarde zich niet alleen in het woord, maar ook in de daad. Voor allen arbeid in den dienst van Gods Koninkrijk, voor de Christelijke School, voor de Christelijke barmhartigheid, voor de Zending en de Evangelisatie brandde zijn hart vol liefde, gaf hij zijn huis en zijn tijd, zijn sympathie en zijn geld. En daarbij, hoe beslist ook zijn geloofsvertuiging was, was hij nooit bekrompen of enghardt, maar waardeerde hij in elken Christen arbeid het goede, en bood overal steun.

Daarom geldt ook van dezen doode: Zalig zijn de dooden, die in den Heere sterven. Ja zegt de Geest, opdat zij rusten mogen van hunnen arbeid en hunne werken volgen met hen.

Trooste de Heere zijne weduwe en zijne kinderen, die zooveel in dezen vader verliezen.

De Theologische faculteit aan de Staatsuniversiteiten.

III.

Het hoofddagargument van Prof. Bruining, waarop heel zijn breed historisch betoog uitloopt, dat in 1876 de Theologische faculteit is omgezet in een Faculteit van *godsdienstwetenschap* en in deze Faculteit voor de Dogmatiek als leervak geen plaats is, bleek ons niet afdoende tegenover hen, die juist herstelling van dit leervak wenschen. Het moge juist zijn, dat de liberale partij in 1876 beoogde de Theologie door de Godsdienstwetenschap te vervangen, maar, gelijk dit zoo vaak bij de wetgeving geschiedt, is deze toeloeft toch niet consequent doorgevoerd. Veel meer dan Prof. Bruining het wil toegeven, heeft men gerekend met het belang, dat deze Faculteit voor de opleiding van de a.s. predikanten der Hervormde Kerk had. Daarom behield men niet alleen den naam: Godgeleerdheid, maar ook een goed deel van de vakken, die bij de Godgeleerdheid behoorden. Zoo ontstond niet een zuiver in stijl opgetrokken gebouw van Godsdienstwetenschap, maar een mengelmoe van vakken, waaraan de innerlijke éénheid ontbreekt. Waarom de Dogmatiek niet evengoed als de Zedekunde en de Encyclopaedie van de Godgeleerdheid onder de leervakken dezer hybride Faculteit zou kunnen worden opgenomen, zonder aan de economie der wet te kort te doen, is dan ook niet wel in te zien.

Ernstiger bezwaar nog dan tegen de bovengenoemde conclusie, waartoe Prof. Bruining op grond van zijn historische exposé komt, hebben we echter tegen de beide grondstellingen, waarvan hij blijkbaar uitgaat, en die hij, als waren ze onbetwistbare axioma, zelfs niet eens noodig acht nader te bewijzen. De eerste dezer grondstellingen is, dat de Kerkelijke Theologie, gelijk hij haar noemt en waaronder hij dan in de eerste plaats de Dogmatiek verstaat, haar aanspraak op den naam van wetenschap zou verloren hebben en daarom wel aan een 'kerkelijke seminarie' maar niet aan een 'Hogeschool van Wetenschap' zou moeten onderworpen worden. En de tweede grondstelling is, dat de Staat, wil hij zijn *neutraal* karakter bewaren, niet anders doen kan dan de kerkelijke Theologie te vervangen door het nieuwe vak van 'godsdienstwetenschap', dat van geen bovennatuurlijke inspiratie of kerkelijk dogma

uitgaande, 'en zuiver wetenschappelijk' is en aan den eisch van een neutrale Staatsuniversiteit volkomen voldoet.

Wat nu de eerste dezer beide grondstellingen betreft, zullen we Prof. Bruining er maar niet hard over vallen, dat hij in ons 'Protestantsche Nederland van een 'kerkelijke Theologie' spreekt. Heel gelukkig is Prof. Bruining in zijn nomenclatuur nu eenmaal niet. Het is reeds al te dwaas, wanneer hij spreekt van de 'Nederlandsche Hervormde Kerk' in de 16e en 17e eeuw, alsof deze 'Nederlandsche Hervormde Kerk', die het Staatscreatuur is van Koning Willem I en eerst in 1816 ontstond, een praesent bestaan in de 16e, 17e en 18e eeuw zou hebben gehad. En laat men nu niet met de uitvlucht komen, dat de Kerk, die thans zich de 'Nederlandsche Hervormde Kerk' noemt, toch de wettige voortzetting zou wezen van de Gereformeerde Kerken in de 16e, 17e en 18e eeuw. Zelfs indien dit juist ware, wat we betwisten, dan nog zou het historisch toch geen pas geven, dezen lateren naam op haar vroegere bestaansperiode over te brengen. De Republiek der Vereenigde Staten van Nederland vindt haar wettige historische voortzetting in het tegenwoordig Koninkrijk der Nederlanden, maar welk historisch zou de dwaasheid begaan daarom de Republiek der Vereenigde Nederlanden voortdurend aan te duiden als het 'Koninkrijk der Nederlanden'. Denk het u in, dat Blok in zijn *Vaderlandsche Geschiedenis* eens schrijven ging over Prins Maurits, 'Stadhouder in het Koninkrijk der Nederlanden', of, want het Nederlandsche volk bleef onder alle wisseling van Staatsvorm dezelfde, over de Hoeksche en Kabeljauwsche twisten in het 'Koninkrijk der Nederlanden'. Om te gieren van het lachen, zegt ge, en ge hebt volkomen gelijk. Maar is het dan niet even belachelijk als Prof. Dr. L. Knappert een *Geschiedenis* schrijft van de 'Nederlandsche Hervormde Kerk' gedurende de 16e en 17e eeuw' en zoo ook Prof. Bruining spreekt van het 'Hervormde Kerkgenootschap', dat tijdens de Republiek feitelijk Staatskerk was geworden (blz. 6, 7). Ware dit nu alleen 'a slip of the pen', we zouden er geen captie op maken. Maar nu deze nomenclatuur al meer mode begint te worden onder de moderne hoogleraren, mag er toch wel eens op gewezen worden, welk een zonderling anachronisme deze benaming is.

En hetzelfde bezwaar geldt tegen den term 'kerkelijke theologie', dien Prof. Bruining voortdurend gebruikt om daarmede de Theologie in den gewonen zin des woords aan te duiden. Het woord kerkelijke kunst, kerkelijke school, kerkelijke theologie hoort thuis bij de *Roomsche Kerk*, heeft voor elke Protestantisch oor een onaangename bijklank en dient om op zulk een zaak voor ons gevoel min of meer een brandmerk te zetten. Kerkelijke Theologie is, gelijk Prof. Bruining zelf het uitnemend goed uiteenzet, zulk een Theologie, die uitgaat van de gedachte, dat de Kerk als onfeilbaar orgaan van den Heiligen Geest de waarheid verklaart en uiteenzet, en nu door haar theologen, die door de Kerk worden aangesteld en onder de voortdurende controle der Kerk moeten staan, deze leer der Kerk systematisch zoekt te ontwikkelen en uiteen te zetten.

Van zulk een 'Kerkelijke Theologie' nu kan in een Protestantische Kerk geen sprake wezen, want het Protestantisme kent aan de Kerk geen onfeilbaar leergezag toe; de Geloofsbelijdenis onzer Gereformeerde Kerken weersprekt dit Roomsche gevoelen in Art. VII uitdrukkelijk en verklaart, dat boven de besluiten van alle concilien het Woord van God staat. De Theologie is daarom in Protestantische landen nooit kerkelijk gebonden geweest en Luther heeft als hoogleraar aan de Universiteit te Wittenberg zelfs een zeer scherpe critiek geöfend op de leer der Kerk, waartoe hij behoorde. Ook dit erkent Prof. Bruining, want hij zegt zelf, dat door de Hervorming de Theologie ophield een functie der Kerk te zijn. (blz. 6). Maar dan is ook de term 'kerkelijke theologie' voor deze Protestantische Theologie onjuist en *misleidend*. Want of hij er al op volgen laat, dat na de Hervorming tussen beide, Kerk en Theologie, toch een zeer nauw verband bleef bestaan, zegt natuurlijk niets. Omdat er in de dagen onder Republiek een zeer nauw verband bestond tussen de Gereformeerde Kerk en den Staat, zal toch niemand er aan denken de Republiek een 'kerkelijken staat' te noemen. Het adjectief 'kerkelijk' beteekent nu eenmaal: wat van de kerk uitgaat, wat door de kerk bestuurd wordt, maar niet wat met de kerk in zeker verband staat. Anders zou men met evenveel recht de Theologische faculteit aan onze Rijks-Universiteiten een kerkelijke faculteit kunnen noemen, want Prof. Bruining geeft zelf aan het slot van zijn rede toe, dat de leuze: de wetenschap om de wetenschap alleen, niet meer voor onze Hogescholen geldt en iedereen thans erkent, dat de Universiteit behalve school der wetenschap ook opleidingschool voor bepaalde ambten is. Indien er dan ook geen Kerk bestond, die voor de opleiding van haar predikanten van deze Theologische faculteit gebruik maakte, zou de Regeering er wel geen oogenblik over denken deze Theologische faculteit nog in stand te houden. Een Theologische faculteit, die daarvoor niet dienst deed, zou praktisch onbestaanbaar zijn en niet één student krijgen. Zelfs is er wel geen twijfel over, dat de bestaande Theologische faculteit feitelijk bestemd is om te zorgen voor de opleiding van predikanten der *Hervormde Kerk*, en Prof. Bruining zal zich nog wel herinneren, welk een storm van verontwaardiging er in de Hervormde Kerk opstak, toen een lid der Gereformeerde Kerk tot hoogleraar in deze Theologische faculteit te Utrecht benoemd werd. Indien het dus

juist zou te versta wordt te paald vo niet allee Republiec logie, oo de Staa niets bat op beroe ger toch de Kerk kent, we republiec onzer Ur Kerken i de gevall genoegz heid ma die nu is zuiver

Niet ook het ning teg Theologie logie uitheid' (bl ze nog stellingen op boven den mens De kerkel Bruining, de openb in Zijn de kenni zelf scho en in sys nu is nie dat ze Christus aangaand

Van de klaart P midden a schap he voor hu School d Universit als de kring en gelden', deze mee het slot meaning logische deze over opzicht, hij zelf ge ook afge een zeken geleerden schappelij ver algen geen gre dit vak deren. F alleen de schappen, schouwd al wat Zelfs is een open de philoso schap aan Prof. Brui Staat op de Univer

Prof. B die de n begaan, spraak v houden e voor die te bulgen der oudst stammoed zijn voort historie a een ander de diepste zich aan doet er ni schap' h derne gel de Konit thans ha splinternie dienstwee bannen n

Was de verval van was er g die haar smadelijk Prof. Brui beweren. hij het ne vond ook aan wie den naam twisten. C te spreken den naam wiens ma Dogmatiek gevonden onze Staat wordt get Staat, om de Theolo niet mee wordt, h sluiten? D omdat de het kader omdat ze ze volgen siteit niet

Nu betw der mode oordeelen, hun gehee waarin v plaats is. l wanneer in een t de onderf alleen wa

juist zou waken, onderkerkelijke Theologie te verstaan een wetenschap die beoefend wordt ten behoeve van de Kerk en die bepaald voor haar bestemd is, dan geldt dit niet alleen voor de Theologie in de dagen der Republiek, maar evenzeer voor elke Theologie, ook die thans onderwezen wordt aan de Staatsuniversiteiten. Zelfs zou het niet baten, wanneer Prof. Bruining er zich op beroepen, dat de Theologie vroeger toch veel meer afhankelijk was van de Kerk dan nu. Want wie de historie kent, weet, hoe de Overheid in de dagen der republiek van een subjectie der professoren onzer Universiteiten aan de Gereformeerde Kerken al zeer weinig heeft willen weten, en de gevallen van Arminius, Roell e. a. zijn genoegzaam om te bewijzen, hoe de Overheid meermalen Professoren handhaafde, die naar het oordeel der Kerk allerminst zuiver waren in de leer.

Niet de nauwe band aan de Kerk is dan ook het eigenlijke bezwaar, dat Prof. Bruining tegen deze zogenaamde Kerkelijke Theologie heeft, maar veelmeer dat deze Theologie uitging van de »geopenbaarde heilswaardeheid" (blz. 6) of gelijk hij elders zegt, dat ze nog vasthield »aan godsdienstige voorstellingen, die de vrucht waren van eene op bovennatuurlijke wijze, van buiten af, den menschen geworden openbaring" (blz. 8). De kerkelijke Theologie is derhalve voor Prof. Bruining die Theologie, die nog geloof aan de openbaring, die God de Heere ons schonk in Zijn Woord en die het te doen is om de kennis, welke God ons daarin van Zich zelf schonk, na te speuren, in te denken en in systeem te brengen. Deze Theologie nu is niet »kerkelijk", maar Christelijk, omdat ze ootmoedig voor het woord van Christus buigt en gelooft wat Hij ons aangaande den Vader heeft geopenbaard.

Van deze Christelijke Theologie nu verklaart Prof. Bruining, dat ze sinds het midden der voorgaande eeuw als wetenschap heeft afgedaan en dat er daarom voor haar geen plaats meer is aan de School der Wetenschap, d.w.z. aan de Universiteit. Wel constateert hij dit alleen als de »overtuiging, die in steeds wijder kring en bij toenemende beslistheid zich deed gelden", zonder zelf over de juistheid van deze meening zich uit te laten, maar aan het slot van zijn rede, waar hij zijn eigen meening over het voortbestaan der Theologische faculteit wel uitspreekt, vraakt hij deze overtuiging niet alleen in geen enkel opzicht, maar blijkt duidelijk genoeg, dat hij zelf geheel op dit standpunt staat. Doch ook afgezien daarvan kan het feit, dat in een zekeren tijd in een zekeren kring van geleerden getwijfeld wordt aan het wetenschappelijk karakter van een vak, dat dusver algemeen als wetenschap gold, nog geen grond wezen voor den Staat om dit vak van de Universiteit te verwijderen. Er zijn evenzeer kringen, waarin alleen de sciences exactes, de natuurwetenschappen, als ware wetenschap worden beschouwd en het recht op dien naam aan al wat daarbuiten valt, betwist wordt. Zelfs is het onder geleerden nog altoos een open vraag, of met name de historie en de filosofie wel op den naam van wetenschap aanspraak mogen maken. Wat zou Prof. Bruining er van zeggen, wanneer de Staat op dien grond deze vakken eens van de Universiteit verwijderen ging?

Prof. Bruining begint ook hier de fout, die de moderne theologen telkens weer begaan, dat zij hun inzicht voor de uitspraak van de wetenschappelijke wereld houden en daarom meenen, dat de Staat voor die uitspraak zich onvoorwaardelijk te buigen heeft. Dat de Theologie een der oudste wetenschappen is, die zelfs de stammoeder is, waaruit onze Universiteiten zijn voortgekomen; dat ze een roemvolle historie achter zich heeft, zooals schier niet een andere wetenschap kan aanwijzen, en de diepste denkers en machtigste genieën zich aan deze wetenschap hebben gewijd, doet er niet toe. De Theologie als »wetenschap" heeft afgedaan, verklaren de moderne geleerden; daarom kan zij, die eens de Koningin der wetenschappen heette, thans haar plaats inruimen voor de spijkplintnieuwe wetenschap van de godsdienstwetenschap en wordt ze zelf verbannen naar het kerkelijk seminarie.

Was deze Theologie nu metterdaad aan verval van levenskracht weggestorven, en was er geen man van wetenschap meer, die haar beoefende, zoo zou voor zoo smadelijk einde nog oorzaak wezen. Maar Prof. Bruining zal dit toch niet durven beweren. De kerkelijke Theologie, zooals hij het noemt, met name de Dogmatiek, vond ook in onze eeuw nog beoefenaars, aan wie zeker niemand het recht op den naam van wetenschappelijk zal betwisten. Om van het buitenland niet eens te spreken, behoeven we hier alleen maar den naam te noemen van Prof. Ravinck, wiens magistrale werk, de Gereformeerde Dogmatiek, algemeene waardeering heeft gevonden en ook door de studenten aan onze Staatsuniversiteiten niet zonder vrucht wordt gebruikt. Welk recht heeft dan de Staat, omdat in zekere moderne kringen de Theologie en met name de Dogmatiek niet meer als »wetenschap" beschouwd wordt, haar buiten de Hoogeschool te sluiten? Daarvoor gaat toch de strijd. Niet, omdat de Dogmatiek toevallig niet past in het kader der godsdienstwetenschap, maar omdat ze geen »wetenschap" is, behoort ze volgens de modernen aan de Universiteit niet meer thuis.

Nu betwisten we natuurlijk niet het recht der modernen om aldus voor zich zelf te oordeelen. Die opvatting hangt saam met hun geheele levens- en wereldbeschouwing, waarin voor het bovennatuurlijke geen plaats is. Maar het is een petitio principii, wanneer ze, gelijk Prof. Bruining deed, in een historisch betoog uitgaan van de onderstelling, dat hun gevoelen het alleen ware en wetenschappelijk juiste is.

En nog stuitender wordt dit, wanneer op dien grond wordt verdedigd, dat de Regering aan deze kerkelijke Theologie geen plaats meer mag inruimen aan onze Staatsuniversiteiten. Hoe de Regering, door aan dien eisch toe te geven, niet de neutraliteit handhaafde, maar haar juist omgekeerd met beide voeten vertrad, zal in een volgend artikel worden aangetoond.

DR. H. H. K.

Leestafel.

I. F. BETTEN. VAN DE GROOTHEID DES DRIEENIGEN GODS. J. H. Kok, 1914. — Kampen. Van dit werk van Prof. BETTEN verschenen in Duitsland in enkele weken niet minder dan 3 oplagen. De VEREENIGING TER BEVORDERING VAN CHRISTELIJKE LECTUUR heeft er ons een weigelaagde hollandsche vertaling van.

Ook in dit zijn boek doet BETTEN een blik slaan in natuur en genade en wekt dus op tot verheerlijking van God.

Tot verheerlijking van den eenigen waarachtigen God.

In zijn WOORD VOORAF, dat hij lang vóór het uitbreken van den oorlog schreef, wijst hij er op hoe, in tegenstelling met vóór honderd jaar, het Geloof aan God in breede kringen van het volk al meer afneemt. Niet echter om weer op te trekken tot een algemeen Godsgehoof, maar om de waarheid van het Christelijk Godsgehoof te doen uitschitteren, schreef hij dit zijn boek. Het is, en dat is het eigenaardige van dit werk over het mysterie der HEILIGEN DRIEENIGHEID, dat BETTEN vooral de GROOTHEID des DRIEENIGEN GODS wil doen uitkomen. Zijn grootheid niet alleen in de geestelijke, maar ook in de stoffelijke wereld; niet alleen in het rijk der genade, maar ook in dat der natuur. En dat niet maar speculatief of bespiegeld, maar zoo, dat ook de ziel er door wordt aangegrepen. Hij roept dan ook alle Christenen, die, zoo als hij zegt, nog dien naam verdienen, toe: Laat ons de grootheid des DRIEENIGEN GODS gadeslaan in Zijn stoffelijke en geestelijke schepping, om daardoor ook groot te worden naar den inwendigen mensch.

De machtige bekoering van dit boek ligt dan ook in den ruimen blik, dien BETTEN, als veelzijdig geleerde, heeft op het natuurlijk leven in den ruimen zin van dit woord; in den diepen blik dien hij, als christen, heeft in het geestelijk leven; en in zijn dat tweemaal levende bezien tot in zijn laatste grond en diepte oorzaak: God Drieëenig.

Uitgaande van het 3e vers van Psalm 145: *De Heere is groot en Zijne grootheid is onbegrijpelijk*, wijst hij in de eerste 66 bladzijden van zijn boek op de GROOTHEID GODS. Om, door op zijn wijze de grootheid te doen uitkomen, het geestelijk leven te verruimen van die christenen, welke zoo vaak klagen, zuchten, vertwijfelen, zorgen en onthutst zijn, omdat zij, zooals hij het scherp maar juist uitdrukt, voor hun bewustzijn, *een te kleinen God hebben*.

Van blz. 66—120 wijst hij er op dat en waarom groot is ook de Zoon.

Het derde en laatste onderdeel dat van 120—172 loopt, leidt BETTEN in met de woorden: *Ik geloof aan den Heiligen Geest, die door de profeten gesproken heeft*.

De bedoeling van het boek meent ik niet beter te kunnen doen kennen dan waar BETTEN oorekkt over »de grootheid van den Zoon".

Hier ontwikkelt hij cenzelfde gedachte, die wij gereformeerden ook wel dus onder woorden brengen, dat de Zoon niet alleen Heils- maar ook Scheppings-middel is.

Een zuiver Schriftuurlijk, maar vaak, zelfs onder ons, niet genoegzaam bedachte gedachte. Zonder onze terminologie te gebruiken, wijst BETTEN er terecht op, dat de volle grootheid van CHRISTUS niet tusschen de enge lijnen van persoonlijke heilsoverdracht wordt bevat. Maar dat Hij ook is het Hoofd van het zichtbare en onzichtbare heelal; het beginsel der wereldgeschiedenis en van de natuurgeschiedenis; en dat hij verrijst dan naar Col. 1:16 en 17, *zeer juist* voegt BETTEN daar aan toe: *die dat uit het oog verliest en alleen de enkelingen tot Jezus brengen wil, is ook zelden in staat Hem geestelijk verder te volgen*.

Eenzelfde gedachte zit voor bij wat BETTEN in zijn laatste deel ontwikkelt.

Na daarin toch op schriftuurlijke gronden te hebben aangevoerd, dat wij het recht hebben van den HEILIGEN GEEST als van een Goddelijke persoonlijkheid te spreken, wijst hij er op, dat het werk van den HEILIGEN GEEST niet opgaat in zoo als wij het noemen: Zijn zaligmakende, maar dat men ook een oog moet hebben voor, wat onder ons heet: Zijn algemeene werkingen. En wanneer BETTEN op het einde van zijn boek de christenen opwekt, den Drieëenigen God niet slechts om hun persoonlijke welzijn hier en hierboven te bidden, maar om groote dingen, om een groote erkenning van zijn grootheid, opdat wij in Hem, Die altijd al ons begrip en voorstellingen ver overtreffen al, groot worden, — dan doet het goed ook bij BETTEN deze woorden te lezen.

Hij toch komt daar op, evenals in heel zijn boek, voor een zijde van de waarheid van ons christelijk Geloof, die tegenover een andere, zij het ook zeker niet minderwaardige, maar al te vaak wordt vergeten.

En daarom moet: VAN DE GROOTHEID DES DRIEENIGEN GODS ook onder ons worden gelezen.

2. Ds. J. V. D. LINDEN. DE HEERE IS MIJN HERDER. Verklaring van den 23sten Psalm. J. H. Kok. — 1914. — Kampen.

In kleiner formaat, maar even keurig gebonden, is ook dit boekje, een uitgave van de VEREENIGING TER BEVORDERING VAN CHRISTELIJKE LECTUUR. De gewierde en geliefde Haagse prediker, die ten vorigen jare onder groote blijken van waardeering zijn ambtsjubileum mocht herdenken, biedt in deze toelichting bij Psalm 23 een reeks van 12 meditaties, die saam een éénheid vormen.

Over even zoovele hoofdstukken verdeeld, zijn zij betiteld: Mijn Herder. Het vertrouwen op den Herder niet beschaamt; In gracie weiden, aan stille wateren; Verkwikking; Het spoor der gerechtigheid; Om Zijns Naams wille; In het dal der schaduwen des doods I; In het dal der schaduwen des doods II; De tafel ter gerechtigheid; De gaele en Zijn overvloed; Een rijk bemoeiend gezicht; En Ten volle verzekerd.

Het was een goede gedachte der bovengenoemde VEREENIGING, tegelijk met BETTEN zoo even besproken boek, ook dit werk uit te geven. Legt BETTEN' boek nadruk en wekt het op tot een zien van de grootheid Gods óók in de breedte van het leven. V. D. LINDEN legt in zijn boekje nadruk en wekt op tot een zien van de grootheid in de diepte van het leven, van het innige leven.

Toch miskent hij niet dat waar BETTEN voor

opkomt, zooals BETTEN niet tegen het persoonlijk zelf, maar alleen tegen het tot-eénzijdigheid- worden er van waarschuwt.

Ds. V. D. LINDEN's toelichting van Psalm 23 werpt, door een nauwkeurige en bezonnen uitlegging, metterdaad rijker licht over dit voor ieder christen zoo troostrijk stuk der Schriftuur. En daarbij heeft V. D. LINDEN zich in dezen psalm blijkbaar zoo ingevoerd, dat het hem een vanzelf is geworden de echte en onverspelbare mystiek, die er in wordt uitgezongen, in al haar heerlijkheid voor zijn lezer te vertolken. Ook is het hem gelukt de oostersche beeldspraak, die niet altijd wordt verstaan, in haar volle schoonheid te doen uitkomen.

Het is een »gouden boekje" wat Ds. V. D. LINDEN ons hier biedt.

3. Ds. G. ELZENGA. Gereform. Predikant te Kampen. VERKLARING VAN DEN HEILIGEN CATECHISMUS. Derde druk. — Kampen — J. H. Kok — 1914.

Dat van deze, ten dienste der catechisten, geschreven VERKLARING van den HEILIGEN CATECHISMUS, reeds vroeger door mij hier besproken, thans een derde druk noodig was, pleit zeker voor haar veelzijdig gebruik.

Ook nu weer het boek doorziende, kan ik begrijpen, dat deze zakelijke en beknopte verklaring als een, tot het kennen van onzen overtroffen CATECHISMUS zeer dienstig handboek, in druk gebruik is.

Ook in de juiste en zeer praktische toelichting van de ZONDAGEN, die over de WERK-delen, levert Ds. ELZENGA hier voortreffelijk werk. Zoo trof mij o.m. dat hij, bij zijn toelichting op het 6e gebod, in verband met doodstraf, oorlog en noodweer, er terecht op wijst, dat *het Ziel niet doodlaan*, »niet in volstrekte zin is te verstaan". Eene zeer eenvoudige waarheid, maar waaraan te herinneren allerminst overbodig is. In onze dagen toch schijnt zij, althans wat den Oorlog betreft, zelfs door enkele predikanten te zijn vergeten.

Aan catechisten, maar ook aan hen, die reeds tot het H. Avondmaal zijn toegelaten en zich het vroeger geleerde nog eens willen herinneren, kunnen wij deze verklaring van Ds. ELZENGA ten zeerste aanbevelen.

G.

Officieele Berichten.

De classis Klundert heeft in hare vergadering van 25 Febr. j.l. den heer J. R. Goris, candidaat aan de Vrije Universiteit, praeparator onderzocht en met algemeene stemmen beroepbaar gesteld bij de Geref. Kerken in Nederland.

Namens de classis voornemens:

P. NOMES, h. t. scriba.

Mededeeling van de deputaten der classis Heerenveen voor den Evangelisatie- arbeid in den Zuid-Oosthoek van Friesland.

Een blijde mededeeling hebben de deputaten voornemens te doen aan de Geref. Kerken in ons vaderland en aan al de broeders en zusters, die in den loop der jaren hunne belangstelling hebben getoond voor den Evangelisatie-arbeid in den geestelijk zoo armen Z.-O.-hoek van Friesland.

18 Febr. j.l. kwam te Gorredijk, een schoon maar wereldsgezind dorp, de kerk des Heeren tot openbaring, en werd de wensch van vele jaren eindelijk vervuld. Onder leiding van Ds. J. R. Dijkstra te Joure, werden des middags de ambtsdragers gekozen, die des avonds in hunne ambten werden bevestigd. Het eenvoudig, maar met kerkgebouw was des avonds geheel gevuld met een aandachtig luisterende schare. Goede woorden werden gesproken door Ds. Dijkstra, Ds. van Dijk te Knijpe en Ds. Kersties te Wollega, woorden, waardoor de blijdschap over de daden des Heeren werd vertolkt, maar ook de gemeente werd opgeroepen tot het vervullen van hare dure roeping in deze omgeving van ongelooft en werelddienst.

Aan deze mededeeling verbinden de deputaten echter een dringende bede. Zal de arbeid te Gorredijk, het centrum, het hart van den Z.-O.-hoek, een gezegenden voortgang hebben, dan moet zoo spoedig mogelijk een Dienaar des Woords worden beroepen. Door Gods goede gunste kwam de gemeente reeds in het bezit van een schoone pastorie en een doelmatig kerkgebouw, maar haar ontbrekt, bij alle inspanning, voorschans nog de kracht, ten volle een predikantskracht te betalen. Daarom besloot de classis Heerenveen, vergaderd 25 Febr. j.l., naar hun advies de deputaten te machtigen, deze kleine kerk, die, wanneer het den Heere behaagt, een schoone toekomst heeft, te subsidiëren met een zodanig bedrag, dat aanatoons tot het beroepingswerk kan worden overgegaan. Evenwel stelt dit besluit zware eischen aan de kas der deputaten, weshalve zij door dezen een dringend beroep doen op allen, die hebben leeren bidden om de komst van het Godsrijk ook in den donkeren Z.-O.-hoek van Friesland, om een extra gave te willen offeren voor den hoopvollen arbeid te Gorredijk.

Bereide de Heere vele milde harten, opdat de penningmeester, br. J. H. Bekkering, te Heerenveen, spoedig een lange lijst van bijdragen voor dit heerlijk werk moge kunnen publiceren.

Namens de deputaten voornemens:

G. KERSTIES, scriba.

Wollega, 26 Febr. 1915.

Kort verslag van de vergadering der classis Klundert op 25 Febr. 1915.

De vergadering wordt geopend door Dr. V. Hepp, als voorzitter naar toerbeurt, na gezang schriftuur en gebed.

De credentiebrieven worden onderzocht door de D.D. Basoski en Ruijs.

Immediels worden de notulen gelezen.

Het rapport der credentiebrieven is, dat alle kerken wettig zijn vertegenwoordigd. Aan een diaken uit de kerk van W. wordt, de redenen gehoord, keurstem verleend.

Hierna worden de gelezen notulen, met een enkele wijziging, vastgesteld.

Alsnu wordt, na rapport der deputaten ad ex., het praeparator examen gehouden van cand. J. R. Goris. Na predikatie over Ev. Joh. 3:16, onderzoek in exegese O. T. over Amos cap. 3 door Ds. Horjus; N. T. over Col. 2 door Ds. Nomes, en dogmatiek door Ds. van Dam, wordt deze broeder met volle vrijmoedigheid toegelaten tot proponen in de Geref. Kerken, het geen hem door den praeses met hartelijke toespraak wordt meegedeeld, waarna de vergadering hem Ps. 134:3 toezingt.

De vacatuurdiensten worden overeenkomstig de aanvragen toegestaan n.l. Drimmelen: Maart, Van Dam; April, Horjus; Mei, Nomes. Raamsdorp: Maart, Ruijs; Mei, Basoski. Roosendaal: Maart, Goris; Mei, Hepp.

Op ingekomen schrijven van deputaten der Zending onder de Joden, wordt als correspondent

aangewezen Ds. Basoski, en voor de collecte aangewezen dit jaar de maand Augustus.

Van den Evangelisatie-arbeid wordt gerapporteerd, dat Helmond, gesteund door de deputaten, zal gaan beroepen; te Heerlen zal de kerk eerstdaags worden geïnstueerd, en ook daar een Dienaar des Woords worden beroepen. Roosendaal en Maastricht gaan voort. Op hulp voor volteekening der leening wordt aangedrongen. Meer plaats voor militairen tot kerkbezoek te Roosendaal wordt door een afgevaardigde gevraagd.

Het jaarrapport van den quaeator der classis wijst uit, dat er dit jaar over het algemeen iets minder is gecollecteerd voor alle zaken.

De meeste deputatschappen worden gecontinueerd, voor die ad examina zal na overleg een jaarlijksche voordracht worden gedaan. Voor approbatie en losmaking tusschentijds worden aangewezen de kerken Breda en Zevenbergen.

Bij de rondvraag naar art. 41 K. O. wordt o. a. aan de kerk van Moerdijk een aanbeveling van de classis verstrekt, daar, door opeening der hypotheek, deze kerk, zoo zij niet slaagt een nieuwe hypotheek te krijgen, een obligatielening in aandeelen zal trachten te plaatsen, om publieken verkoop te voorkomen.

Aan andere kerken wordt in tuchtzaken of moeilijkheden advies verstrekt.

De voorstellen der kerken van W. en K. worden aangehouden wegens het late uur.

Voor vraag naar resourcetoewijziging in het Westen der classis worden tot advies en voorstellen op de e.k. classis benoemd: Ds. Goris, Ds. Nomes en Ds. Ruijs.

Na behandeling van een bezwaar over het verplaatsen der samenkomst wordt goedgevonden, onderzoek te doen, of te Roosendaal gelegenheid is voor vergadering der classis wegens beter reisgelegenheid.

De e.k. vergadering wordt bepaald op Donderdag 6 Mei te Breda; roepende kerk is Dinteloord. Art. 43 behoort niet toegepast te worden.

Na dankgebed door den scriba, Ds. Nomes, sluit de praeses de vergadering.

Namens de classis:

L. G. GORIS, h. t. assessor.

Buitenland.

Frankrijk. Het pauselijk gebed om den vrede verboden. Een vrijdenker omgekeerd.

Sedert den val van het tweede Keizerrijk heeft bijna aldoor het anti-clericalisme of liever de anti-religieuze zin in Frankrijk den boven- toon gehad. Het land herstelde zich na '70 snel van de slagen, die het door den oorlog met Duitsland gekregen had. In dien tijd van voorspoed op stoffelijk gebied werd op de meest cynische wijze met de religie gespot; de regeering, hoe dikwijls ook wisselende, moest antierclerical zijn om op een meerderheid in het parlement te kunnen rekenen. Maar sedert den oorlog is het anders geworden. De Franse regeering benoemde aalmoezeniers voor het leger, zij liet de geestelijke broeder- en zusterschappen, die zij uit het land verdreven had, weder toe, en bij duizenden stroomden monniken en nonnen het land weder in. Een enkele maal heeft het geschieden, alsof de oude vijandschap tegen de kerk bij de regeering weder herleefde. Het was toen zij verbood, dat in de Roomsche kerken het gebed dat door den Paus was voorgeschreven om op Zondag 7 Februari te bidden, zoo uitgesproken worden. Dit gebed luidt als volgt:

»Beangastigd door de verschrikkingen van een oorlog die volkeren en naties in hun bestaan bedreigt, vluchten wij, o Jezus, tot uw liefdevol hart als tot ons veiligst toevluchtsoord. Tot U, o God van barmhertigheid, zuchten wij smekend: wend van ons af den vreeselijken geestel tot U, o Koning des Vredes bidden wij vurig: schenken ons spoedig den gewenschten vrede.

»Uit uw goddelijk hart hebt gij de heilige liefde doen stralen over geheel de wereld, opdat alle tweedracht zou verdwijnen en onder de menschen de liefde alleen zou heerschen; toen gij op aarde waart klopte uw hart van teeder medelijden met alle menschelek leed. Ach, dat U hart zich ook over ons ontferme in dit uur, dat zoo zwaar op ons drukt met zooveel rampzaligen haat en zooveel ontzettend bloedvergieting.

»Heb medelijden met zoovele moeders die in zorg zijn en angst over het lot harer zonen; heb medelijden met zooveel huisgezinnen die van hun hoofd zijn beroofd; heb medelijden met het ongelukkig Europa, waarover zulk een vreeselijke ramp is neergelopen!

»Stort den heerschers en den volkeren gedachten des vredes in; laat de strijd ophouden die de naties verscheurt; geef dat de menschen elkaar weer den kus des vredes schenken; gedenk dat gij hen voor den prijs van uw bloed tot broeders gemaakt hebt! Eens hebt gij vol liefde gehoord naar den hulpkreet van den Apostel Petrus: »Red ons, Heer, want wij vergaan." en gij hebt rust bevolen aan de wilde golven; o laat u ook thans verbedden, verhoor genadig ons vertrouwen gebed en geef aan de wereld weder rust en vrede.

»En gij, o Allerzachtigste Maagd, help ons, bescherm ons en red ons ook thans, zooals vroeger in tijden van groote beproevingsen. Amen."

Waaronder werd dit gebed verboden? Omdat er, zoo meent men althans, niet in gevraagd wordt om de zegepraal der Fransche wapenen. Het zou het volk moedeloos maken wanneer een gebed gedaan werd, waarin alleen om terugkeer van den vrede gesmeekt werd. Wij houden er ons van overtuigd, dat wanneer de paus een gebed had verordend om te vragen om de overwinning van de Franschen, een storm daartegen zou opgestoken zijn in het kamp der ongelooften, gelijk er van liberale zijde zoo gemaald wordt op het gebed van den Duitschen Keizer.

Maar, zal men vragen, hoe komt de Franse regeering er toe, te verbieden dat een gebed dat door het Hoofd der Roomsche kerk voorgeschreven is, gebeden wordt? Is er in Frankrijk dan geen wet op scheiding van kerk en staat? Hoe is het dan mogelijk, dat de regeering zich bemoeit met zaken die het inwendige leven der kerk betreffen? De Franse regeering zal denkelijk wel den oorlogstoestand als verontschuldiging voor haar optreden opgeven. Maar wij zijn er van overtuigd, dat de Franse radicalen voor negen jaren daarom scheiding van kerk en staat doordreven, om het staatsgeld aan de Roomsche kerk te onttrekken en aldus hare positie te verzwakken. Niet het beginsel: »een vrije kerk in een vrijen staat" daartoe was de drijfveer, maar wel de gedachte: de macht der Roomsche kerk moet gefnuikt door haar van haar leeftocht te berooven.

De oorlog die zooveel slachtoffers ook in Frankrijk eischte, heeft menigeen van zijn onge-

loof doen terugkeeren. Onder hen behoort de letterkundige Lavraden, die het volgende, hetgeen ook in radicale bladen afgedrukt werd, schreef:

»Hoe vreeselijk brandend zijn de wonden van een volk, in welke niet een druppel van het bloed van dien Wonderbare vloet, als een genezende balsam; van dien Wonderbare, ach ik durf Hem niet noemen: Hij was zoo goed, en ik? Wat werd van Frankrijk, als Zijne kinderen niet geloofden, zijne vrouwen niet baden! De artillerie van het vertrouwen op God zal in dezen oorlog zegevieren. Frankrijks verleden is groot. Het was een Frankrijk dat geloofde. De tegenwoordige toestand van Frankrijk is ellendig; daar is een Frankrijk dat gevoelt, dat het niet meer gelooven kan. Zal het in de toekomst beter worden? Aan de hand Gods, alleen aan de hand Gods! O, een volk van dooden bedekt het veld. Hoe zwaar is het, op dit nationale kerkhof nog Godloochenaren te zijn. Ik kan het niet; ik kan het niet. Ik heb mijzelf bedrogen en ook u die mijne boeken gelezen en mijne liederen gezongen hebt. Het was een dwaze waan, een razernij, een woeste droom!"

Tot onze spijt kunnen wij uit deze woorden niet opmaken, dat deze gewezen vrijdenker ook inziet, dat Frankrijk door de herroeping van het edict van Nantes zich van beste elementen en van zijn edelste zonen ontdaan heeft.

Deze belijdenis is zeker treffend. Jammer maar dat de manier waarop Lavraden het Franse volk weder zoekt te bewegen tot het geloof, zoo diep treurig moet genoemd worden. In plaats van de kerk te steunen om hare roeping te volbrengen, tracht hij het tooneel daarvoor te gebruiken. Kort geleden werd in de Comedie Française door een bekend tooneelspeeler een door Lavraden opgestelde geloofsbelijdenis voordragen. Deze luidde: »Credo. Ik geloof aan de overwinning door onze soldaten, aan de kennis en toewijding van onze generaals. Ik geloof aan het eeuwige, onvergankelijke Frankrijk. Ik geloof aan het loon van de smart en aan de verdienste der hoop. Ik geloof aan het bloed der wonden, aan het water van het wijwater, aan het vuur der artillerie, aan de vlammen der waskarsen, aan de kralen van den rozenkrans. Ik geloof aan de heilige geloften der Ouden van dagen en aan de allesvermogen onschuld der kinderen. Ik geloof aan het gebed der vrouwen, aan de heldhaftige slapeloosheid der echtelieden, aan de vrome berusting der moeders, aan de reinheid onzer zaak en aan den onbevleeten roem onzer vaandels. Ik geloof aan ons groot verleden, aan ons groot heden, aan onze nog grootere toekomst. Ik geloof aan de handen die met ijzer gewapend zijn en aan de handen die tot gebed gevouwen zijn. Ik geloof aan ons. Ik geloof aan God. Ik geloof, ik geloof."

GEMENGD NIEUWS.

»Kom naar de kerk». Door de Free Church Council van Engeland is een »Come to Church» beweging op touw gezet. Het doel is, dat ieder die daaraan wil deelnemen, iemand, of zooveel als men bereiken kan, uitnodigt, op Zondag 24 Januari en op Zondag 31 Januari met hem de kerk te bezoeken. Niet alleen predikanten van de Vrije Kerken, maar ook die van de Staatskerken nemen daaraan deel. Als het gelukt is menschen mede naar de kerk te lokken, dan wil men hen daarna ook verder bewerken.

De populairste man in Duitsland is ongetwijfeld generaal von Hindenburg, de bevrijder van Oost-Fruisen. Hij is niet alleen een genieel veldheer, maar ook een beslist belijder van den Christus. Hij houdt elken morgen en avond in zijn gezin huisgodsdienstbetening. In dezen grooten veldtocht leest hij dagelijks in Gods Woord en voor en in den strijd zoekt hij kracht in het gebed. De uitspraak van Cromwell, dat zijn beste soldaten ook de beste bidders waren, wordt door von Hindenburg bevestigd.

»En Prins te soldo». In het Franse blad *Le Temps* beschrijft een Franse vrouw, die als ziekenverpleegster in het militair hospitaal te Reims werkzaam is, hoe vriendelijk de Duitse soldaten tegen de ziekenverpleegsters waren, toen zij voor het eerst Reims binnenrokken. Zij verhaalt voorts: »Op de straat werd ik heftig door een jong officier die met stof overdekt was, gegroet. Hij vroeg mij of er in het hospitaal nog niet plaats was voor een paar mannen; het zou hem zoo veel genoegen doen als er voor hen georgel zou worden. Ik antwoordde, dat het onmogelijk was nog iemand op te nemen, omdat zij voor onze kranten nauwelijks iets te eten hadden. Na eenige minuten zag ik denzelfden jongen officier weder, toen hij uit een winkel kwam. Hij droeg een paar grote brooden, ettelijke worsten en onderscheidskleine pakketten, met een ijer als een oppasser van een officier. De Russische soldaten zeiden mij, dat deze jonge officier August Wilhelm was, de vierde zoon van den Keizer, die zich overal zelf interesseert voor de verzorging zijner soldaten.

WINCKEL.

Voor Kinderen.

DE SPEELMAN.

XXXVII.

EEN VERZOEK.

»Maar" zei Louise »als nu alle menschen eens goed werden en geen kwaad meer deden, zou er dan ook niemand meer ziek worden of sterven?"

»Beste meid" antwoordde de domine glimlachend, »dat alle menschen goed worden is helaas niet te verwachten. Het staat ook nergens in Gods Woord. Maar daarbij, zooals ik reeds zeide, de vele booze dingen op aarde zijn het gevolg en de straf der zonde. En die zonde blijft bestaan, ook al zou iemand later goed worden. Als een kind gisteren stout is geweest en vandaag goed oppast, dan neemt toch dat goede oppassen het kwaad van den vorigen dag niet weg. Ook kan een mensch uit zich zelf nooit goed doen. Hij is onbekwaam tot eenig goed en geneigd tot alle kwaad, zegt de Bijbel."

Mevrouw die nog altijd goed lusterde, schudde bij deze woorden ongeduldig het hoofd. Doch de domine zag het niet en ging voort:

»Wij zouden door onze zonden en boosheden steeds ongelukkig worden en niets goeds meer mogen verwachten, indien de Heere God niet in Zijn groote liefde een weg had aangewezen, waardoor boezen en zondaren zoo als wij zijn toch weer een zalig en heerlijk leven kunnen verkrijgen. Daartoe heeft Hij Zijn Zoon den Heere Jezus Christus, in de wereld gezonden, die geboren is, geleefd en geleden heeft op aarde, opdat wij die het niet verdiend hebben de zaligheid zouden erven. Hij heeft de schuld en de straf gedragen, die het deel der zondaren moest zijn. De Bijbel zegt in Joh. 3:16:

»Want alzo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij Zijn eeniggeborenen Zoon gegeven heeft, opdat een iegelijk, die in Hem geloof heeft, niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe."

Het gesprek duurde nog een poosje voort tot